

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр професійної та післядипломної освіти
Кафедра управління імені Олега Балацького**

Шифр _____

Наказ ректора про
затвердження теми

До захисту допускається
завідувач кафедри
_____ І.І.Рекуненко

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

**«Вдосконалення системи державного управління в сфері
охорони біорізноманіття (на прикладі Департаменту захисту довкілля та
енергетики Сумської обласної державної адміністрації)»
281 «Публічне управління та адміністрування» (Державна служба)**

Студентки гр. ДС.мз-11

Карлюкової О.Ю.

Науковий керівник:

канд. екон. наук, доц. Мирошніченко Ю.О.

Суми 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр професійної та післядипломної освіти
Кафедра управління імені Олега Балацького

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри І.І.Рекуненко

„_____” _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА
за спеціальністю
281 Публічне управління та адміністрування «Державна служба»
студентці групи ДС.мз-11
Карлюковій Олені Юріївні

1. Тема роботи «Вдосконалення системи державного управління в сфері охорони біорізноманіття» (на прикладі Департаменту захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації)
затверджена наказом по СумДУ № _____ від „_____” _____ 20__ р.
2. Термін подання студентом закінченої роботи 06 грудня 2022 р.
3. Мета кваліфікаційної роботи: теоретичне обґрунтування та визначення основних напрямків і рекомендацій щодо удосконалення системи державного управління в сфері охорони біорізноманіття (на прикладі Департаменту захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації)
4. Об’єкт дослідження: стан забезпечення охорони біорізноманіття у Сумській області.
5. Предмет дослідження: відносини, що виникають у процесі охорони біорізноманіття.
6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах Кодексів України, Законів України, постанов Кабінету Міністрів України та інших нормативно-правових актів, наукових статей, даних Департаменту захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації, та ін.

7. Орієнтовний план кваліфікаційної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети.

№ пор.	Назва розділу	Термін подання
I	Державне управління в галузі охорони біологічного різноманіття	10.10.2022
II	Аналіз забезпечення охорони біологічного різноманіття в Сумській області	15.11.2020
III	Рекомендації з вдосконалення підходів до збереження біологічного різноманіття Сумської області	30.11.2020

Зміст завдань для виконання поставленої мети кваліфікаційної роботи магістра:

У розділі 1 студент має дослідити існуючий стан і проблеми охорони біологічного різноманіття в Україні, порівняти з Німеччиною.

У розділі 2 студент має провести аналіз стану забезпечення охорони біологічного різноманіття в Сумській області, вплив військових дій.

У розділі 3 студент має запропонувати заходи, що дозволять покращити стан охорони біологічного різноманіття у Сумській області та рекомендації щодо повоєнного відновлення біорізноманіття області

8. Консультації щодо виконання роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	_____	_____	_____
2	_____	_____	_____
3	_____	_____	_____

9. Дата видачі завдання 20.09.2022.

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Мирошніченко Ю.О.

Завдання до виконання одержав

(підпис)

Карлюкова О.Ю.

АНОТАЦІЯ

В роботі розглянуто теоретичні й методичні основи щодо формування системи державного управління в галузі охорони біологічного різноманіття в державі та області.

На базі аналізу стану охорони біологічного різноманіття в області виявлено основні проблеми в галузі та обґрунтована необхідність запровадження програми охорони і збереження біорізноманіття в області.

Проаналізовано наслідки впливу військових дій на стан навколишнього природного середовища області. Наведено основні аспекти зарубіжного досвіду повоєнного відновлення біологічного різноманіття та надано відповідні рекомендації для Сумської області.

РЕФЕРАТ

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи магістра становить 52 с, зокерма, 6 таблиць, 8 рисунків, 30 найменувань використаних джерел.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування, а також визначення основних напрямків і рекомендацій щодо удосконалення системи державного управління у Сумській області. Відповідно до поставленої мети були вирішені такі завдання:

- аналіз існуючого стану і проблем охорони біологічного різноманіття в Україні та Сумській області;
- вивчення впливу військових дій на стан навколишнього природного середовища області;
- розроблення програми дій зі збереження біорізноманіття в Сумській області;
- підготовка рекомендацій з повоєнного відновлення біорізноманіття в області.

Предметом дослідження є відносини, що виникають у процесі охорони біорізноманіття.

Об'єктом дослідження є стан забезпечення охорони біорізноманіття у Сумській області.

Наукова новизна. Розроблено та запропоновано програму дій зі збереження біологічного різноманіття, а також, підготовлено рекомендації з повоєнного відновлення біологічного різноманіття в Сумській області.

Ключові слова: БІОЛОГІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ, НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ, МІЖНАРОДНІ КОНВЕНЦІЇ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД, ВІЙСЬКОВІ ДІЇ, ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ.

ЗМІСТ

	С.
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ	
БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ	9
1.1. Законодавче забезпечення охорони біологічного різноманіття	9
1.2. Міжнародні конвенції в галузі охорони біорізноманіття.....	10
1.3. Стан і проблеми охорони біологічного різноманіття в Україні.....	12
1.4. Можливості використання досвіду Німеччини в галузі охорони біорізноманіття.....	14
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ БІОЛОГІЧНОГО	
РІЗНОМАНІТТЯ В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ	18
2.1. Стан охорони біологічного різноманіття в Сумській області	18
2.2. Вплив військових дій на стан природного середовища та біорізноманіття в Сумській області	24
РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО	
ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ СУМСЬКОЇ	
ОБЛАСТІ	28
3.1. Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації як складова системи державного управління в сфері охорони біологічного різноманіття Сумської області.....	28
3.2. Розроблення програми дій зі збереження біологічного різноманіття в Сумській області	32
3.3. Рекомендації з повоєнного відновлення біологічного різноманіття в Сумській області на основі світового досвіду	36
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТОК А	49
ДОДАТОК Б	52

ВСТУП

Актуальність дослідження. Природне середовище являється обов'язковим компонентом існування людини і загального виробництва. В останній час загострилися небезпечні зміни в природному середовищі, що змінюють стійкість екологічної системи і надають непоправної шкоди генофонду всього живого, зокрема й людини. Тому глобального значення набувають проблеми гармонізації відносин суспільства і природи, охорони навколишнього середовища, екологічної безпеки, що вимагає об'єднання зусиль людства для збереження екологічної рівноваги.

Резолюція, прийнята всіма державами-членами Організації Об'єднаних Націй у 2015 році про стійкий розвиток на період до 2030 року, передбачає 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань. Україна, взяла курс на забезпечення процесу сталого розвитку. П'ятнадцята ціль ставить за мету зупинку втрат біологічного різноманіття. Зокрема наголошено, що необхідно вживати дієві заходи з протидії деградації природних середовищ існування, зупинити втрату біологічного різноманіття і забезпечити збереження та запобігти зникненню видів, що перебувають під загрозою вимирання [1].

Площа України становить всього близько 6 % від площі Європи. Водночас вченими нараховано на території України понад 70 тис. видів тварин і рослин, що становить близько 35 % всього європейського біологічного різноманіття. Останнім часом спостерігаються негативні тенденції – біднішає біологічне різноманіття, колись звичайні типові наші види стають рідкісними і потребують охорони внаслідок істотних змін у природному середовищі[2].

Перелічені явища є характерними і для Сумської області. Швидкий розвиток сільського господарства і промислового виробництва в області починаючи з XVIII ст. призвели до масового вирубування лісів, розорювання цілих степових ділянок, згодом – до осушення і меліорації великих болотних масивів. В результаті спостерігаємо зростання кількості видів фауни і

флори, що занесені до Червоної книги України і підлягають особливій охороні на території області. Одним із засобів протидії небажаним змінам в природному середовищі є побудова виваженої державної політики з охорони біорізноманіття та організація ефективного державного управління на всіх рівнях, спрямованого на збалансоване природокористування, збереження та відновлення природних багатств [1].

Досягти стійкого ефекту в реформуванні галузі збереження біорізноманіття можливе лише за умови використання кращого міжнародного досвіду розвинених країн світу, адаптованого до національних особливостей України, залучення економічних інструментів збереження біорізноманіття.

Об'єкт дослідження – стан забезпечення охорони біорізноманіття у Сумській області.

Предмет дослідження – відносини, що виникають в процесі охорони біорізноманіття.

Завданням роботи є аналіз існуючого стану і проблем охорони біологічного різноманіття в Україні та Сумській області; вивчення впливу військових дій на стан навколишнього природного середовища; розроблення програми дій зі збереження біорізноманіття в Сумській області; підготовка рекомендацій з повоєнного відновлення біорізноманіття в області.

Мета роботи – теоретичне обґрунтування, а також визначення основних напрямків і рекомендацій щодо удосконалення системи державного управління у Сумській області.

За результатами проведеного дослідження розроблено проект програми дій зі збереження біологічного різноманіття в Сумській області. Відповідальним за реалізацію програми пропонується визначити Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації. Проаналізовано основні аспекти зарубіжного досвіду повоєнного відновлення біологічного різноманіття та надано відповідні рекомендації для Сумської області.

РОЗДІЛ 1 ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ

1.1 Законодавче забезпечення охорони біологічного різноманіття

Для забезпечення охорони і збереження біологічного різноманіття на державному рівні в Україні існує система органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Державне регулювання у галузі охорони біорізноманіття реалізують: Кабінет Міністрів України, Уряд Автономної Республіки Крим, обласні, районі, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, а також обласні та місцеві ради.

Біологічне різноманіття або біорізноманіття - це термін, що дається для різноманітності життя на Землі та природних угруповань, які воно формує. Біорізноманіття, яке ми спостерігаємо сьогодні, є результатом мільярдів років еволюції, сформованої природними процесами, а тепер - і все більше впливом людства.

Це різноманіття часто розуміють з точки зору широкого розмаїття рослин, тварин і мікроорганізмів. Наразі виявлено близько 1,75 млн. видів, в основному це маленькі істоти, такі як комахи. Вчені вважають, що насправді існує близько 13 млн. видів. Біорізноманіття також включає генетичні відмінності всередині кожного виду - наприклад, між сортами сільськогосподарських культур і породами худоби. Хромосоми, гени та ДНК - будівельні блоки життя - визначають унікальність кожної особини та кожного виду.

Ще одним аспектом біорізноманіття є різноманітність екосистем, наприклад, у пустелях, лісах, водно-болотних угіддях, горах, озерах, річках та сільськогосподарських ландшафтах. У кожній екосистемі живі істоти, включаючи людей, утворюють спільноту, взаємодіючи один з одним, а також з повітрям, водою і ґрунтом навколо них. Саме поєднання різноманітних форм життя та їх середовищ створило на Землі унікальне місце для життя людей.

Біорізноманіття забезпечує велику кількість товарів і послуг, які підтримують наше життя [3].

В основу організації державної політики України покладено принцип, згідно з яким саме екологічна безпека держави стала вагомим компонентом і складовою частиною національної безпеки. Цей принцип закладено в Конституції України та ряду законів та нормативно-правових актів.

Основним законом, що регулює відносини в сфері збереження біорізноманіття є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Законом визначено правові засади та сфери діяльності щодо захисту довкілля, збереження біорізноманіття, передбачено реалізацію державних екологічних програм. Законом визначено такі цілі: регулювання захисту довкілля, використання природних ресурсів, підтримання екологічної безпеки, запобігання можливої шкоді довкіллю від економічної та іншої діяльності, збереження природного біорізноманіття, охорона природних комплексів та ландшафтів.

Іншими нормативно-правовими актами є: Земельний кодекс України (2001р.), Лісовий кодекс України (1994 р.), Водний кодекс України (1995 р.), закони України «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.), «Про тваринний світ» (2001р.), «Про стратегічну екологічну оцінку» (2018 р.), «Про оцінку впливу на довкілля» (2017 р.) тощо.

1.2 Міжнародні конвенції в галузі охорони біорізноманіття

Проблема втрати біологічного різноманіття є міжнародною оскільки види тварин і рослин не знають кордонів. Тільки спільними зусиллями держав світу можна протидіяти світовим загрозам – зменшенню біорізноманіття. Доповідь Всесвітньої ради з біорізноманіття про глобальний статус біорізноманіття та екосистемних послуг від 2019 року, заснована на результатах 455 авторів з 50 країн і оцінках 15 000 наукових і урядових джерел, показала, що до одного мільйона видів тварин і рослин у всьому світі знаходяться під загрозою

вимирання, багато з них у найближчі кілька десятиліть. Крім того, три чверті поверхні суші в усьому світі і дві третини площі моря істотно змінилися. Більше 85 % водно-болотних угідь уже втрачено[4].

I. Усвідомлюючи глобальну необхідність збереження біорізноманіття на саміті ООН з навколишнього середовища та розвитку (UNCED) в 1992 році в Ріо-де-Жанейро світові лідери 168 країн домовилися про всеосяжну стратегію «сталого розвитку» – задоволення людських потреб, гарантуючи, що ми залишимо здоровий і життєздатний світ для майбутніх поколінь. Увалена у Ріо Конвенція про біологічне різноманіття встановлює зобов'язання основних країн світу щодо збереження світової екологічної основи в ході економічного розвитку. Основними цілями її є: збереження біологічного різноманіття, стійке використання його компонентів і справедливий розподіл результатів від використання біологічних ресурсів. Сторони конвенції погодилися розробляти і поєднувати свої національні стратегії збереження біорізноманіття [1].

II. Конвенцію про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення (Рамсарська конвенція) укладено в Рамсарі (Іран) у 1972 році 127 державами. Метою конвенції є охорона водно-болотних угідь через місцеві, державні та міжнародні програми. Охорона таких територій здійснюється шляхом включенні їх до Рамсарського списку водно-болотних угідь міжнародного значення. На сьогодні таких 1085 водно-болотних угідь із загальною площею 82,1 млн. га [4].

III. Конвенцію про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини прийняту Генеральною конференцією ЮНЕСКО у 1972 році підписало вже понад 150 країн. Вона заклала правові механізми для захисту культурної і природної спадщини. Країни, що підписали Конвенції погодилися, що об'єкти культурної і природної спадщини в окремих державах мають виняткову важливість та міжнародне значення. У зв'язку з цим, їх захист і збереження має взяти на себе міжнародна спільнота. Під охорону Конвенції підпадають деякі природні об'єкти [5].

IV. Конвенція про охорону мігруючих видів диких тварин. Підписана в Бонні (Німеччина) у 1979 році, відома як Боннська конвенція. Полягає у збереженні мігруючих видів тварин під час їх міграції [6].

V. Конвенцію про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що знаходяться під загрозою зникнення (CITES) було підписано у Вашингтоні у 1973 році. Конвенція передбачає контроль над міжнародною торгівлею видами дикої флори і фауни, що знаходяться під загрозою зникнення [7].

VI. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі підписана у Берні у 1979 році. Мета конвенції полягає у збереженні дикої фауни і флори та їх природного середовища існування в Європі. Передбачає розбудову мережі Емеральд, що складається з територій, які мають наукове і природоохоронне значення для Європи. Ці території тісно пов'язані з програмою Natura 2000, яку було запропоновано створити для реалізації заходів Бернської конвенції [8].

VII. Пан'європейська Стратегія біологічного і ландшафтного різноманіття укладена у 1995 році в Софії (Болгарія). Передбачає узгоджену реалізацію в Європі заходів щодо охорони екосистем, природних біогеоценозів як місць мешкання різноманітних. Описує основні механізми для розбудови Пан'європейської екологічної мережі [8].

1.3 Стан і проблеми охорони біологічного різноманіття в Україні

Україною підписано ряд міжнародних угод у галузі збереження біорізноманіття, конвенцій. Таким чином, наша держава взяла на себе зобов'язання щодо їх дотримання і втілення. Усі вимоги їх спрямовані на поліпшення природного середовища, як компонента життя людини і суспільного виробництва.

На сьогодні за масштабами та інтенсивністю використання ресурсів, Україна випереджає всі розвинуті країни світу і займає одне з перших місць в Європі. Таке хижацьке втручання у природу поставило під загрозу життя

багатьох видів тварин, рослин та птахів. Проблема збереження біорізноманіття в Україні стала, як ніколи, актуальною і життєво важливою для окремих видів, які перебувають на межі зникнення [9].

Природно-заповідний фонд нашої держави складається з 8246 територій та об'єктів загальною площею 3,98 млн. га (6,6 % від площі країни). Частка земель природно-заповідного фонду в Україні майже в три рази менша, ніж у більшості країн Європейського Союзу, де частка таких земель становить у середньому 21 % від території країни. Зокрема у Німеччині такий показник становить 24% [2].

Спостерігається катастрофічне зменшення площі територій водно-болотних угідь, степових екосистем, природних лісів, яке відбувається внаслідок розорювання земель, вирубування лісів з подальшою зміною цільового призначення земель, осушення або обводнення територій, промислового, житлового та дачного будівництва тощо. Поширення адвентивних видів у природних екосистемах викликає значний дисбаланс у біоценозах.

Внаслідок недосконалості законодавчої бази, недостатнього рівня роз'яснювальної, освітньої роботи частка природно-заповідних територій зростає надзвичайно повільно. Створення нових об'єктів супроводжується складною процедурою погоджень із землекористувачами та органами державної влади.

На законодавчому рівні не врегульованій статус територій, включених до Смарагдової мережі. Законопроект «Про території Смарагдової мережі» перебуває на розгляді та доопрацюванні у Верховній Раді України.

Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України є застарілою і не відповідає міжнародній класифікації.

До цього часу в Україні не затверджено Програма (Стратегія) збереження біологічного різноманіття. Питання охорони біорізноманіття включені до ряду галузевих та стратегічних програм розвитку – «Державної стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки», «Стратегії подолання бідності»,

«Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року», «Плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року» та інш.

Низький рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення організації та функціонування установ та територій природно-заповідного фонду, відсутність єдиної системи оплати праці, соціальних гарантій та пільг для її працівників, невідповідність системи охорони територій та об'єктів сучасним вимогам, низький рівень екологічної освіти та поінформованості населення.

1.4 Можливості використання досвіду Німеччини в галузі охорони біорізноманіття

Стан екосистеми та біорізноманіття Німеччини не є виключенням із загальносвітових тенденцій. Швидкість вимирання природних видів за період з 1850 року в Німеччині в десять разів перевищує природну поновлюваність.

У національній доповіді щодо Директиви про фауну, флору та середовище проживання Німеччини за період 2013-2018 років зазначено, що лише чверть видів рослин і тварин перебуває у сприятливому природному стані. Майже дві третини видів рослин і тварин Німеччини перебувають в невідповідному або поганому стані (рисунок 1.1). Подібну тенденцію має стан природних біогеоценозів – як місць мешкання тварин і рослин. Майже 70 % (за кількістю) середовищ існування в Німеччині перебувають у невідповідному або поганому стані [3].

Щоб протидіяти втраті біорізноманіття, федеральний уряд Німеччини прийняв Національну стратегію біологічного різноманіття (далі - NBS) за підтримки Федерального агентства з охорони природи ще в 2007 році і поставив

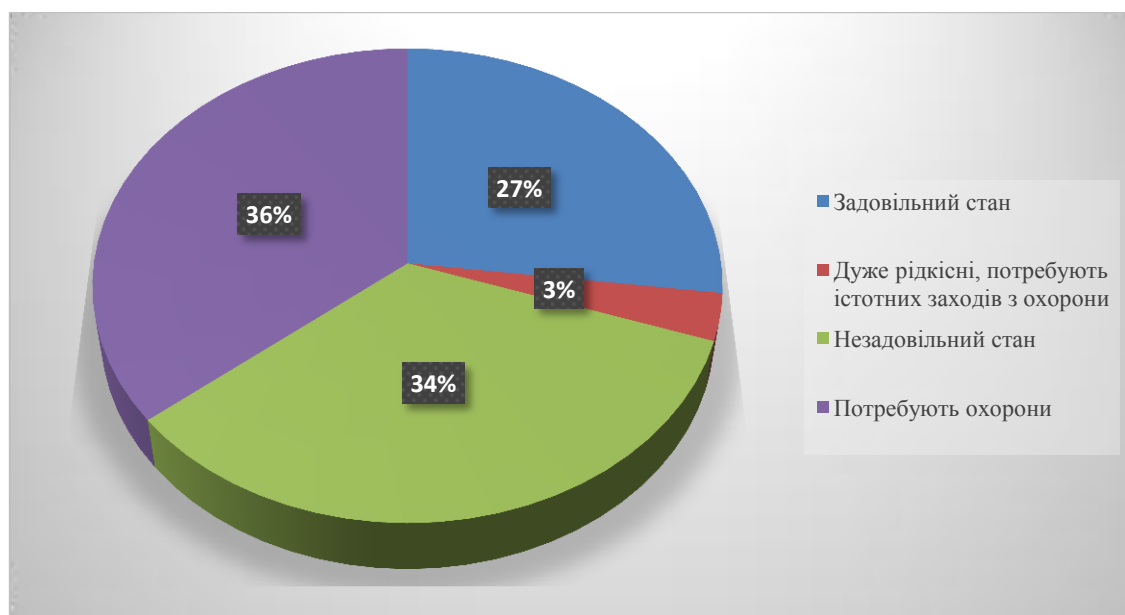

Рисунок 1.1 – Стан біорізноманіття Німеччини

перед собою амбітні цілі щодо збереження та популяризації біологічного різноманіття. До її розробки були залучені експерти з природоохоронних організацій та наукових кіл, громадськості. Маючи багато цілей, Національна стратегія являє собою програму втілення політики збереження біорізноманіття для суспільства Німеччини в цілому. Важливим доповненням до Федерального закону про охорону природи є закони різних земель про охорону природи. Вони містять додаткові нормативні акти щодо юрисдикції та процедурних питань. У сфері охорони природи та управління ландшафтами федеральні землі в принципі також можуть приймати різні нормативні акти. З метою реалізації NBS з початку 2011 року запроваджено Федеральну програму з фінансування заходів біологічного різноманіття. Зростання витрат на фінансування заходів Федеральної програми біологічного різноманіття в Німеччині зображено на рисунку 1.2 [10].

Одним із показників ефективності впровадження екологічної політики є постійне зростання частки природоохоронних територій. У Німеччині природоохоронні території поділено на 6 категорій: заповідники (3,8 % від площі країни); національні парки (2,9 % від площі країни); пам'ятки природи; біосферні

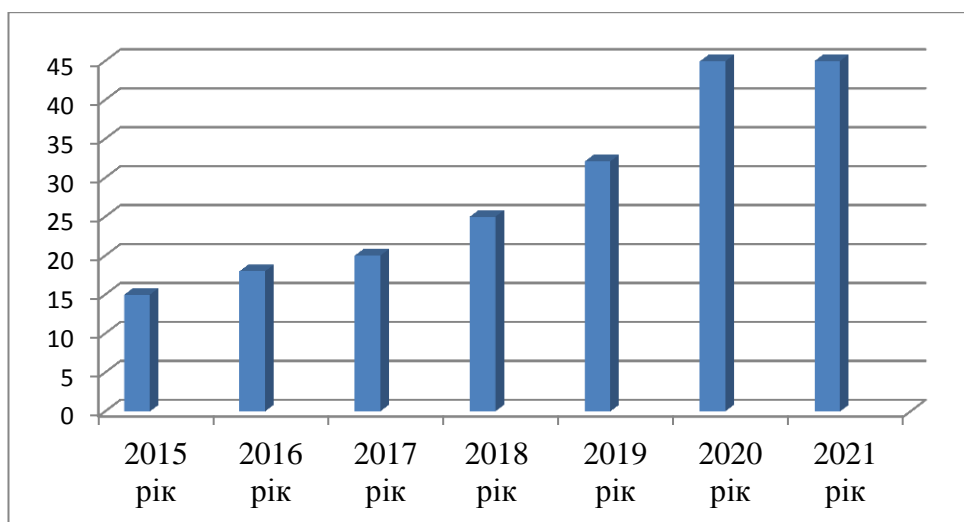

Рисунок 1.2 – Витрати на фінансування Федеральної програми біологічного різноманіття в Німеччині, млн.євро

резервати (3,7 %); ландшафтні заказники (28,4 %); біотопи що охороняються законом – або природні парки (27 %) [11].

Наразі нараховується 138 великих заповідних територій: 16 національних парків, 18 біоферних заповідників і 104 природні парки [12].

Так, з 2000 по 2018 роки частка земель, під заповідниками (NSG) і заповідними зонами національних парків (NLP) зросла з 3,2% до 4,4% від загальної площі території Німеччини, що зображено на рисунку 1.3 [3].

Рисунок 1.3 – Зростання площі абсолютно заповідних територій, %

Політика Німеччини в галузі охорони біорізноманіття є досить ефективною, що підтверджується постійним зростанням обсягів фіксування, зростанням частки природно-заповідних територій, зростанням суспільної обізнаності населення.

Виходячи з викладеного, з метою вдосконалення державного управління в галузі біологічного різноманіття пропонується перейняти досвід Німеччини:

1) терміново затвердити на державному рівні Програму (Стратегію) збереження біорізноманіття;

2) змінити процедуру заповідання. Перейти до механізму прийняття нормативно-правового акту, що повідомляється місцевим мешканцям та землекористувачам через розміщення тексту та картографічного матеріалу в засобах масової інформації. Передбачити можливість обмеження прав на земельні ділянки із встановленням відповідних гарантій та компенсаційних механізмів;

3) збільшити увагу державних інститутів питанню охорони біорізноманіття, збільшити кошти на охорону природи та інформування про їх використання населення;

4) активніше залучати громадськість та волонтерів до розгляду та вирішення екологічних питань;

5) підвищити інформаційно-роз'яснювальну діяльність;

6) провести децентралізацію органів державної влади, що займаються охороною біологічного різноманіття та надати право місцевим органам влади приймати нормативно-правові акти у випадку, коли існує правова неврегульованість в державі.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Стан охорони біологічного різноманіття в Сумській області

Потужний технічний прогрес спричинив істотні зміни в навколишньому природному середовищі, що особливо відчутними стали наприкінці ХХ-початку ХІ ст. Людська діяльність призводить до зміни багатьох природних процесів і закономірностей, впливає на клімат планети та викликає зміни в балансі видового поширення, що загрожує зменшенню біологічного, ценологічного та екологічного різноманіття. Зрештою такі негативні явища ставлять під загрозу існування і самої людини, адже людина – також компонент біологічного природного різноманіття.

Починаючи з ХVІІІ ст. в наслідок інтенсивного освоєння природних угідь відбулося масове вирубування лісових масивів. Під зростаючі площі інтенсивного сільськогосподарського обробітку потрапили цілинні степові території, трохи пізніше настала черга осушування значних водно-болотних масивів. В результаті спостерігаємо зростання кількості видів фауни і флори, що занесені до Червоної книги України і підлягають особливій охороні на території області.

З часу інтенсивної господарської діяльності людини площа природних угідь області істотно скоротилась. Нині малозміненими залишаються лише заплавні природні угіддя. Хоча і там поступово, під виглядом поліпшення складу угідь, відбувається заміна природних сіножатей і пасовищ з унікальними наборами природної заплавної фауни на агроцинози. Поки що найменшого впливу на стан біорізноманіття зазнають лісові території. Проте вченими майже не знайдено корінних природних масивів на території області. В основному лісові масиви області штучного походження. Нажаль, найбільш постраждали від необдуманого людського втручання великі водно-болотні масиви. Маючи досить значні запаси торфових покладів Сумська область свого

часу виступала одним з лідерів по його видобутку. Проте зміна гідрологічного режиму значних водно-болотних територій дається взнаки тепер. Маємо істотне, іноді критичне зниження рівня ґрунтових вод, пересихання малих річок і водотоків, а значить зменшення природного різноманіття притаманної їм флори і фауни [13].

Зростання сільськогосподарського та промислового виробництва, спричинило збіднення водних живих ресурсів області. Рідкісними стали колись звичайні для наших водойм – карась, минь та інші риби. Майже зникли з річок осетрові. Внаслідок неконтрольованого споживання знизилась запаси лікарських видів рослин. Назавжди зникли колись безкраї степові масиви. Зміна середовищ існування призводить до зменшення кількості видів рослин і тварин цих територій.

Проте, Сумська область і сьогодні володіє значним природними багатствами. За даними науковців, фауна області налічує понад 2300 видів рослин, серед яких – 1100 видів судинних рослини. З таблиці 2.1 видно, що на території області налічується 55 видів судинних рослин і 10 видів грибів, що занесені до Червоної книги України та Європейського Червоного списку, а також 123 види рослин та 22 видів грибів, які занесені до Переліку видів грибів, рослин і тварин, що підлягають охороні на території Сумської області.

Таблиця 2.1.

Кількість видів судинних рослин, водоростей, грибів та лишайників Сумської області, яким загрожує небезпека, шт.

№ п/п	Групи видів організмів	Загальна кількість видів	Кількість видів, яким загрожує небезпека
1	Судинні рослини	1100	55
2	Гриби	910	10
3	Водорості	197	-
4	Лишайники	100	-
	Разом	2300	65

На території області вчені нараховують близько 450 видів хребетних

тварин. Це: міноги (круглороті) – 1, риби – 55, земноводні – 11, плазуни – 7, птахи – 296, ссавці – 78 видів. Наша область розташовується в межах Полісся і Лісостепу. Наявність цих двох фізико-географічних зон пояснює широке видове багатство тваринного світу області. В північній частині області мешкають представники тайги – глушець, рись, заєць білий, снігур. А в південній лісостеповій частині області трапляються степові звірі, такі як бабак, тушканчик, сліпак звичайний [14].

Загальна кількість видів тварин, що можуть мешкати на Сумщині, складає близько 50 тисяч. Більшість із них – дрібні безхребетні. Лише окремі групи цих тварин вивчені, наприклад інфузорії, коловертки, бджолині, бабки, лускокрилі, багатоніжки, окремі групи павукоподібних. а саме: міноги (круглороті) – 1, риби – 55, земноводні – 11, плазуни – 7, птахи – 296, ссавці – 78 видів. Загалом на Сумщині мешкає 31 вид хребетних тварин, занесених до Червоної книги Міжнародного союзу охорони природи, 37 видів – до Європейського червоного списку, 135 видів – до Бернської конвенції (додаток II), Червоної книги України – 108 видів [15].

Дотепер людство не створило найбільш ефективної форми охорони біологічного різноманіття як заповідання – взяття під охорону держави цінних природних комплексів і територій. Заповідання територій необхідне для збереження цінних видів рослинного і тваринного світу, унікальних ландшафтів, геологічних об'єктів тощо.

Станом на 01.09.2022 р. природно-заповідний фонд Сумської області має в своєму складі 309 території та об'єкти загальною (фактичною) площею 178,919 тис. га, з них загальнодержавного значення – 19 об'єктів площею 50,5 тис. га (28,2 %) та місцевого значення – 290 об'єктів площею 128,5 тис. га (71,79 %). Структура природно-заповідного фонду Сумської області за площею станом на 01.09.2022 наведено на рисунку 2.1.

Отже, найбільшу площу серед об'єктів природно-заповідного фонду області займає регіональний ландшафтний парк (55,3%), два національні природні парки (22,2%), заказники (21,6%) [16].

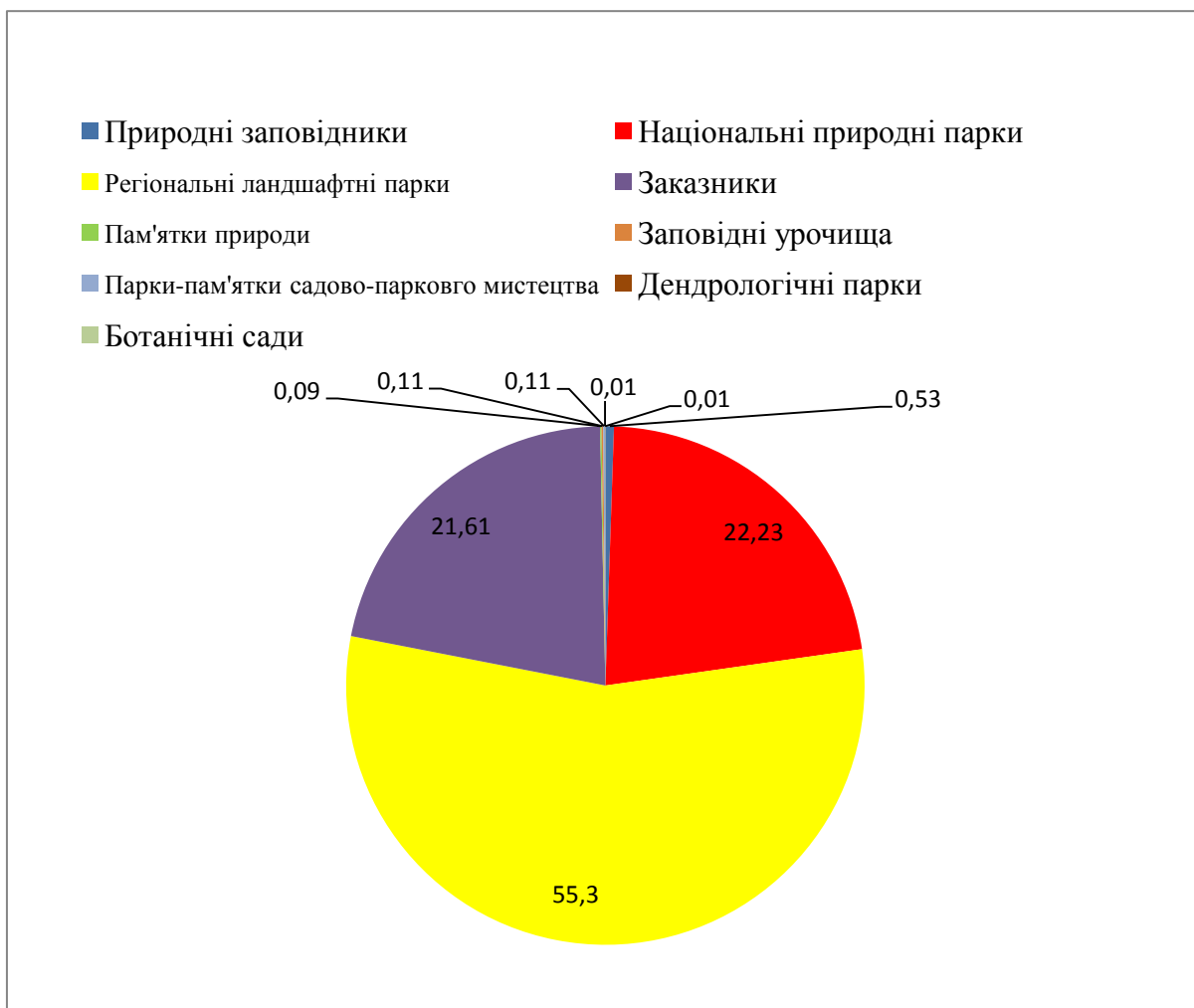

Рисунок 2.1 – Структура природно-заповідного фонду Сумської області за площею (станом на 01.09.2022), %

Станом на кінець 2022 року природно-заповідний фонд області представлений 9 категоріями з одинадцяти, що існують в Україні. До об'єктів природно - заповідного фонду загальнодержавного значення в області належать: два національні природні парки, природний заповідник, 10 заказників та 6 об'єктів загальнодержавного значення інших категорій. Серед об'єктів місцевого значення: 1 регіональний ландшафтний парк, 128 заказників, 109 пам'яток природи, 20 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 3 ботанічні сади, 3 дендропарки, 26 заповідних урочищ. Крім того, в області є природоохоронні території міжнародного значення – Деснянський біосферний резерват ЮНЕСКО та Рамсарське водно-болотне угіддя міжнародного значення «Заплава Десни».

За кількістю в області найбільше заказників та пам'яток природи, проте вони займають невеликі площі. Природно-заповідні категорії найвищого рангу

в області всього три – два національні природні парки та один природний заповідник. Зовсім відсутні в області такі категорії, як біосферний заповідник та зоологічний парк. Розподіл об'єктів природно-заповідного фонду Сумської області за кількістю наведено на рисунку 2.2.

Рисунок 2.2 – Розподіл об'єктів природно-заповідного фонду Сумської області за кількістю (станом на 01.09.2022), шт.

Станом на 01.09.2022 р. частка площі заповідних об'єктів в області (відношення площі природно-заповідного фонду до площі області - «показник заповідності») становить 7,5 %. Це дещо вище такого ж показника по Україні (6,77 %), проте не відповідає середньоєвропейському рівню – 20 %.

За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, станом на 01.01.2022, у рейтингу адміністративно-територіальних одиниць за величиною територій природно-заповідного фонду у відсотках від їхньої

загальної площі Сумська область, маючи показник 7,5% (або 178,6 тис. га) займає 15 місце серед інших областей України [17].

Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 471 передбачено збереження ключових природних екосистем, збільшення частки природоохоронних територій шляхом «розширення існуючих та створення нових територій природно-заповідного фонду». Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII передбачено «збільшення та розширення територій природно-заповідного фонду і забезпечення функціонування репрезентативної системи територій та об'єктів природно-заповідного фонду». Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 695, також передбачено збільшення площі заповідності України [18,19].

В області постійно проводиться робота з вивчення природи, рідкісних видів рослин і тварин, з пошуку цінних природних територій, перспективних для створення нових природно-заповідних територій. Так, за період з 2019 року за ініціативи Департаменту прийнято 6 рішень Сумської обласної ради, якими оголошено природно-заповідних земель на площі близько 2 тис. га, з яких – 21 заказник, 8 пам'яток природи. Зміни в площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду за останні 5 років проілюстровано на рисунку 2.3. Слід зазначити що темпи збільшення частки природно-заповідного фонду області є недостатніми. Основною причиною є не надання погоджень землекористувачами щодо оголошення заповідних територій. Відсутні в законодавстві держави стимулюючі економічних факторів – компенсацій за переведення земель сільськогосподарського призначення до природно-заповідного фонду.

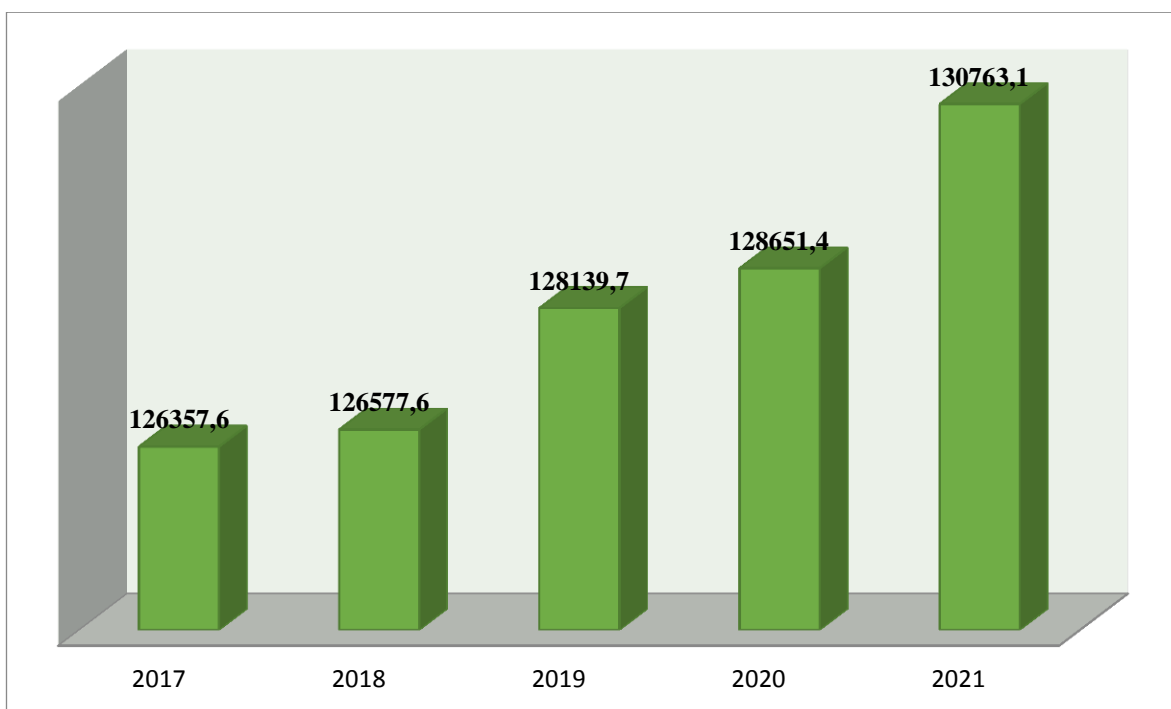

Рисунок 2.3 – Зростання площі природно-заповідного фонду місцевого значення області (за період 2017-2021), га

2.2 Вплив військових дій на стан природного середовища та біорізноманіття в Сумській області

Північно-східне, прикордонне розташування Сумської області призводить до регулярного завдання шкоди природному середовищу внаслідок бойових дій. Прикордонні території області зазнають постійних обстрілів з різних видів озброєнь з боку російської федерації. Внаслідок цього потерпають не тільки житлові будинки, об'єкти соціальної та критичної інфраструктури, але і природні території та екосистеми.

За інформацією Державної екологічної інспекції у Сумській області, станом на 01.12.2022 найбільших збитків внаслідок збройної агресії завдано атмосферному повітрю області – на суму 193 369 562,59 грн. внаслідок загорання та детонації паливних складів, резервуарів з нафтою та нафтовмісними сумішами, складів з лакофарбовими матеріалами, аміачного

відділення, виробничого устаткування, пожеж в населених пунктах та лісових масивах області тощо.

Шкода, заподіяна водним ресурсам області внаслідок бойових дій становить 153 626 001,75 грн. – в результаті руйнування мостів через р. Псел поблизу с. Бишкінь та с.Межиріч Лебединської міської громади Сумського району та через р.Боромля біля с. Олексине Тростянецької міської ради.

Шкода, заподіяна земельним ресурсам області внаслідок бойових дій становить 24 147 571,85 грн. – в результаті засмічення земельних ділянок в результаті ракетно-бомбових ударів та обстрілів з різного виду зброї.

Шкода, заподіяна лісовим ресурсам області внаслідок бойових дій становить 5 270 975,27 грн. – в результаті пошкодження до ступеня припинення росту дерев через обстріли та несанкціоновані рубки військовими російської федерації. Крім того, регулярно зазнавало пошкоджень майно установ природно-заповідного фонду області – Національних природних парків «Деснянсько-Старогутський» та Гетьманського.

Загальна сума збитків за встановленими фактами знищення чи пошкодження природних ресурсів внаслідок ведення бойових дій на території Сумської області станом на 01.12.2022 становить 376 414 111,46 грн. Обсяги збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу внаслідок ведення бойових дій на території Сумської області наведено у таблиці 2.2, порівняння обсягів шкоди за ресурсами наведено на рисунку 2.4.

Таблиця 2.1.

Обсяги збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу внаслідок бойових дій на території області, грн.

Атмосферне повітря	193 369 562,59
Земельні ресурси	24 147 571,85
Водні ресурси	153 626 001,75
Лісові ресурси	5 270 975,27
Загальна сума збитків	376 414 111,46

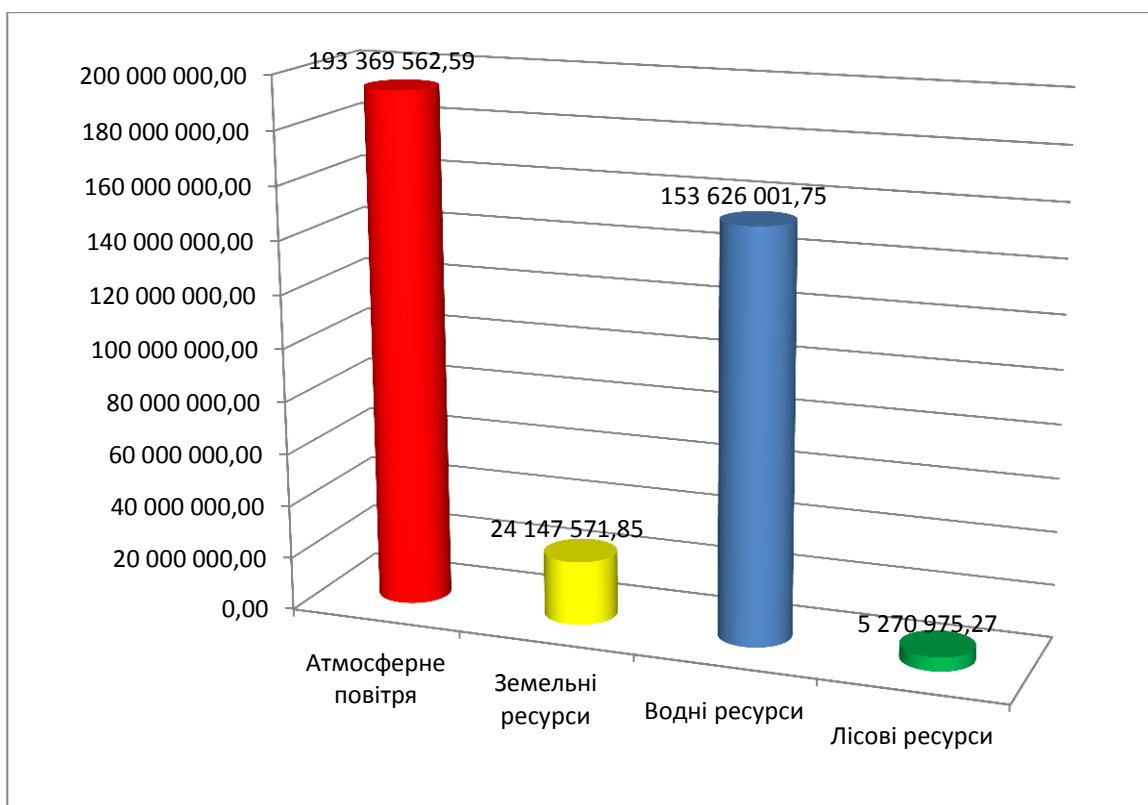

Рисунок 2.4 – Обсяги збитків, завданих навколишньому природному середовищу внаслідок ведення бойових дій на території Сумської області, грн.

Наразі, до закінчення бойових дій, на території області неможливо обрахувати і назвати точну суму шкоди, завданої напряму біологічному різноманіттю області. Неможливо обрахувати кількість рослин, пошкоджених до ступені припинення (не припинення) росту – дерев, кущів, трав'янистих рослин. Невідомою залишається кількість загинувших та поранених тварин внаслідок обстрілів лісових територій, пожеж спричинених військовими діями. Невідомо скільки зруйновано гнізд, нір, інших сховищ диких тварин. Невідомий показник втрачених рідкісних видів фауни і флори, що перебувають під охороною різних міжнародних переліків. Проте відомо, що біологічні види, будучи частиною екосистеми області, постійно зазнають негативного впливу через руйнування біогеоценозів внаслідок пожеж на складах, резервуарів з нафтою та іншими пожежонебезпечними матеріалами, внаслідок лісових пожеж. Крім того, Сумську область називають однією з найбільш замінованих

територій України. Отже, розпочати наукові експедиційні, польові дослідження стану місцевої флори і фауни чи обліки мисливської фауни користувачами мисливських угідь можливо буде тільки після остаточного розмінування території спеціалістами з вибухотехніки та припинення постійних обстрілів прикордонних територій.

РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1 Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації як складова системи державного управління в сфері охорони біологічного різноманіття Сумської області

Реалізація державної політики у сфері охорони біологічного різноманіття відповідно до вимог природоохоронного законодавства є однією з функцій Департаменту захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації.

Відповідно до розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації від 14.02.2020 № 53-ОД «Про внесення змін до розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації від 18.04.2014 № 147-ОД» Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації (далі – Департамент) утворений у структурі Сумської обласної державної адміністрації як окремий структурний підрозділ з правами юридичної особи, з місцезнаходженням: майдан Незалежності, 2, м. Суми, 40000, та з граничною чисельністю 30 одиниць [20].

Реквізити Департаменту відповідно до витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань наведені в таблиці 3.1.

Департамент здійснює свою діяльність на підставі Положення про Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації, затвердженого розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації від 18.02.2020 № 64-ОД (далі – Положення).

Департамент є структурним підрозділом Сумської обласної державної адміністрації, підзвітний і підконтрольний Міністерству захисту довкілля та Міністрів України, наказами Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. Підпорядкування (спрямування та контроль за діяльністю)

Таблиця 3.1

Основні реквізити Департаменту

Назва атрибута	Значення
Найменування юридичної особи	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації
Організаційно-правова форма	Орган державної влади
Ідентифікаційний код юридичної особи	43518790
Місцезнаходження юридичної особи, поштова адреса	40000, м. Суми, майдан Незалежності, 2
Дані про розпорядчий акт, на підставі якого створено юридичну особу	Розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації 64-ОД
Дата та номер запису в Єдиному державному реєстрі про проведення державної реєстрації юридичної особи	Дата запису: 18.02.2020 Номер запису: 16321020000017242
Відомості про керівника юридичної особи	Кашпур Ірина Володимирівна
Відомості, отримані в порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань та інформаційними системами державних органів	19.02.2020 Державна служба статистики України, 37507880; 19.02.2020, 181920050409, Головне управління ДПС у Сумській області, Управління у м. Сумах (м. Суми), 43144399 (дані про взяття на облік як платника податків); 19.02.2020, 10000001747197, Головне управління ДПС у Сумській області, Управління у м. Сумах (м. Суми), 43144399 (дані про взяття на облік як платника єдиного внеску)
Місцезнаходження реєстраційної справи	Виконавчий комітет Сумської міської ради

Департаменту визначається відповідно до розподілу обов'язків між головою, першим заступником, заступником голови, керівником апарату Сумської обласної державної адміністрації.

Департамент у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, Бюджетним кодексом України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, інших центральних органів виконавчої влади, розпорядженнями голови Сумської обласної державної адміністрації та дорученнями її керівництва (голови, його першого заступника, заступників, керівника апарату), чинним Регламентом Сумської обласної державної адміністрації, рішеннями Сумської обласної ради, прийнятими в межах її компетенції, Положенням.

Відповідно до пункту 4 Положення, основними завданнями Департаменту в галузі збереження біологічного різноманіття є:

1) забезпечення реалізації державної політики у сферах охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів, заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі;

2) здійснення регулювання у сферах охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, у сфері організації, охорони використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України формування, збереження та використання екологічної мережі, водно-болотних угідь міжнародного значення, об'єктів Смарагдової мережі Європи та біосферних резерватів;

3) інформування населення через засоби масової інформації або шляхом оприлюднення інформації на офіційних веб-сайтах Департаменту та Сумської обласної державної адміністрації про стан навколишнього природного середовища на відповідній території.

Департамент є юридичною особою, має самостійний баланс, реєстраційні рахунки в Головному управлінні Державної казначейської служби України в Сумській області, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки. Кількісний склад працівників станом на 01.10.2022 наведений в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Кількісний склад працівників Департаменту

Найменування показника	Кількість, од.	З них за категоріями посад										
		А	А1	А2	Б	Б1	Б2	Б3	В	В1	В2	В3
Кількість посад державної служби за штатним розписом	30	-	-	-	9	1	2	6	21	19	1	1
Фактична кількість працюючих державних службовців	28	-	-	-	7	-	2	5	21	19	1	1
Кількість вакантних посад державної служби	2	-	-	-	2	1	-	1	-	-	-	-

Облікова кількість державних службовців – 29, у т.ч. у відпустці для догляду за дитиною – 1. Розподіл державних службовців за статтю та віковими групами наведений в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Розподіл працівників Департаменту за статтю і віком

Фактична кількість працюючих держслужбовців	Усього чоловіків	Чоловіків									Усього жінок	Жінок									
		у тому числі віком (років)										у тому числі віком (років)									
		до 35 (включно)			36-60			61 і старші				до 35 (включно)			36-60			61 і старші			
		з них за категоріями и посад			з них за категорія ми посад			з них за категоріям и посад				з них за категоріями посад			з них за категоріям и посад			з них за категоріями посад			
		А	Б	В	А	Б	В	А	Б	В		А	Б	В	А	Б	В	А	Б	В	
28	8		1	4		2	1				20			8		4	7				1

Безпосередньо функції державного управління в сфері охорони і збереження біологічного різноманіття, крім інших функцій, покладені на відділ природно-заповідного фонду та біоресурсів Департаменту. До складу відділу входять 4 працівники включно з начальником відділу, що становить всього 13,3 % від загальної кількості працівників Департаменту.

Основним завданням відділу є - забезпечення реалізації державної політики у сферах охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів (ліси, тваринний і рослинний світ), заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі. Відділ має значне обсяг роботи і навантаження через різну ресурсну направленість. Часто доводиться виконувати додаткові завдання з суміжних напрямків – стратегічного економічного планування, земельних питань, фінансового забезпечення реалізації програм, поліграфічної діяльності, роботи з громадськістю та інші. Існуюча чисельність працівників, задіяних в галузі охорони біологічного різноманіття, є недостатньою для ефективного виконання покладених на відділ завдань.

3.2 Розроблення програми дій зі збереження біологічного різноманіття в Сумській області

З метою вдосконалення системи державного управління в галузі охорони біологічного різноманіття пропонуємо затвердити і виконувати спеціальну програму охорони і збереження біологічного різноманіття Сумської області на 2023-2025 роки (далі – Програма).

Зазначена Програма спрямована на реалізацію на регіональному рівні державної політики України у сфері охорони навколишнього природного середовища, у галузі збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. Відповідальним виконавцем програми пропонується визначити Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації.

Таблиця 3.4

Характеристика Програми: проблеми, заходи та результати

№ пп	Проблема, що потребує вирішення	Пропонований захід	Показник виконання	Очікуваний результат
1	2	3	4	5
Завдання 1. Практичні заходи у сфері охорони і збереження біологічного різноманіття				
1	Охорона і збільшення популяції зубра європейського. Охорона від браконьєрства	Діяльність щодо збереження видів тварин, занесених до Червоної книги України: придбання кормів для Конотопської популяції зубрів	Факт придбання кормів	Збільшення Конотопської популяції зубра європейського
2	Недостатня площа земель природно-заповідного фонду області	Розроблення проєктів створення та розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду	Факт розроблення та погодження проєктів створення	Отримання наукових рекомендацій та обґрунтувань, погоджень землекористувачів та землевласників
3	Відсутність достовірних даних про природні, наукові, правові та інші характеристики територій та об'єктів природно-заповідного фонду	Ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду	Факт оформлення документації на об'єкти	Отримання достовірних відомостей про природні, наукові, правові та інші характеристики територій та об'єктів ПЗФ, оформлення карток первинного обліку територій та об'єктів природно-заповідного фонду України (форма 1

1	2	3	4	5
4	Відсутність чітко визначених на місцевості меж об'єктів природно-заповідного фонду що ускладнює їх охорону	Витрати на утримання об'єктів природно-заповідного фонду: встановлення інформаційних стендів, щитів, інформаційно-охоронних та межових знаків на заповідних об'єктах	Факт установа-лення на об'єктах	Запобігання пошкодженню чи знищенню об'єктів природно-заповідного фонду, інформування населення про межі заповідних об'єктів
5	Значна кількість пожеж в лісах, на природних відкритих ділянках, болотах	Запобігання виникненню і ліквідація лісових та степових пожеж і пожеж торфовищ та їх наслідків	Факт придбання	Посилення матеріально-технічного забезпечення підприємств та організацій з метою запобігання виникненню та ліквідації лісових та степових пожеж і пожеж торфовищ, придбання пожежних автомобілів, пожежної вежі та іншого обладнання
Завдання 2. Заходи з екологічної освіти, наукового і інформаційного забезпечення				
6	Недостатній рівень екологічної обізнаності та формування екологічної культури	Видання поліграфічної продукції з екологічної тематики	Факт видання	Підвищення екологічної обізнаності та соціальної активності населення, формування екологічної культури. Видання книг, буклетів, листівок, інформаційних стендів та вказівників для

				екологічних стежок
1	2	3	4	5
7	Відсутність моніторингу популяції тварин, занесених до Червоної книги України (рись європейська, ведмідь бурий)	Наукові дослідження поширення рідкісних тварин, занесених до Червоної книги України (рись європейська, ведмідь бурий)	Факт затвердження звіту	Отримання актуальної інформації щодо поширення на території області тварин, занесених до Червоної книги України
8	Відсутність моніторингу поширення хижих птахів і чорного лелеки в лісах Сумської області	Наукові дослідження поширення хижих птахів і чорного лелеки в лісах Сумської області	Факт затвердження звіту	Отримання актуальної інформації щодо поширення на території області птахів, занесених до Червоної книги України
9	Недостатній рівень екологічних знань, поглядів і переконань молоді, які закладають основи відповідального ставлення до навколишнього природного	Проведення науково-технічних конференцій і семінарів, фестивалів та інших заходів щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища	Факт проведення	Підвищення обізнаності та соціальної активності громадянськості, формування екологічної та культури, забезпечення проведення заходів щодо пропаганди охорони довкілля

Розв'язання екологічних проблем у рамках Програми буде забезпечуватися шляхом об'єднання зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, природоохоронних організацій, підприємств, наукових установ, організацій, залучення зацікавлених сторін до вирішення екологічних проблем, підвищення рівня обізнаності населення та залучення його до реалізації природоохоронної політики.

Виконання заходів Програми передбачається здійснювати впродовж 2023-2025 років за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього

природного середовища. Орієнтовні обсяги фінансування Програми наведені у Додатку А.

У процесі впровадження Програми заходи та фінансові обсяги можуть коригуватися залежно від змін екологічної ситуації, військового та економічного стану, надходжень до спеціального фонду охорони навколишнього природного середовища.

Координацію дій між учасниками та виконавцями Програми та контроль за її виконанням здійснює Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації.

Учасники та виконавці Програми за підсумками року надають інформацію щодо заходів її виконання за напрямками до Департаменту захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації. Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації узагальнює інформацію, готує звіт та щороку надає його на розгляд голові Сумської обласної державної адміністрації та голові Сумської обласної ради. Звіт про виконання заходів Програми оприлюднюються в матеріалах доповіді про стан навколишнього природного середовища в Сумській області за звітний рік.

Схема заходів Програми наведена у Додатку Б

3.3 Рекомендації з повоєнного відновлення біологічного різноманіття в Сумській області на основі світового досвіду

Скоро виповниться рік, як російська армія щодня руйнує військову та цивільну інфраструктуру, міста і села, обстрілює поля, ліси і річки. Станом на 22 серпня 2022 року прямі збитки від руйнування становили понад 110 млрд. доларів (~2,9 трлн. грн). У вересні Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України оголосило, що навколишньому середовищу України завдано близько 1 трильйона грн. екологічної шкоди. Загальні збитки України, пов'язані з руйнуванням інфраструктури та втратою економічного потенціалу, становлять до 4 млрд доларів на добу[21].

Деякі держави, такі як Польща, Німеччина та Нідерланди, пережили зростання після воєн, коли їм вдалося не лише подолати існуючі труднощі, а й перевершити довоєнні показники якості життя. Їхній досвід повоєнного розвитку може допомогти Україні швидше відновити інфраструктуру та повернутися до нормального життя. У післявоєнний період накопичується велика кількість термінових проблем. Зазвичай, в першу чергу відбувається скорочення бюджету, запланованого на охорону навколишнього природного середовища [22].

Цікавим є досвід післявоєнного відновлення охорони природного середовища США. Після Другої світової війни настав найскладніший період для роботи національних природних парків через зменшення кількості відвідувачів (майже у 3 рази), національні парки опинилися під загрозою видобутку природних ресурсів для задоволення військових потреб. Відразу почалося скорочення працівників парку та фінансових надходжень. Проблема була вирішена за допомогою розташування військових частин на території парків. Такі національні парки називали «патріотичними»: у них військові вивчали історію країни та відпрацьовували бойові маневри. Ця практика досі актуальна в США [23].

«Червона зона» у Франції - це загальна назва заповідних територій, де велися бойові дії під час Першої світової війни. Людська діяльність в цій місцевості була неможлива на 1200 км². Природоохоронцями Франції розробили план відновлення території, заснований на ступені її пошкодження. Поступово майже всі пошкоджені села були відбудовані про існування деяких нагадують лише меморіальні таблички. У національних, регіональних природних парках, створених у безпечних зонах, таких як Регіональний природний парк Монтань де Реймс, пам'ять загиблих воїнів вшановують мистецькими резиденціями. Працівники парку проводять для туристів екскурсії, під час яких демонструють зібрані тут предмети часів війни [24].

Війни за незалежність є особливо болісними для країн. Деякі держави, що пережили такі війни, закарбовують історичні події у створених на їх місцях національних природних парках.

Цікавий приклад є в Ізраїлі. Після закінчення арабо-ізраїльської війни 1947-1949 років створено національний парк Кастель. І в наші дні тут можна побачити окопи та доти воєнних часів. На цьому місці почалася війна за незалежність Ізраїлю після того, як у 1947 році араби відхилили план Генеральної Асамблеї ООН щодо розподілу земель. У той час палестинський Аль-Кастал служив контрольно-пропускним пунктом на шляху до Єрусалиму, тому він став першим поселенням захоплений євреями під час війни. Сьогодні на цій території здійснюється патріотичне виховання відвідувачів [25].

Надзвичайною популярністю серед туристів в Латвії користується найбільший в країні Національний парк Гауя, що включений до мережі Natura 2000. Саме на цій території відбувалися запеклі бої під час наступу військ радянського союзу. Про ті події нагадують меморіальні пам'ятники, відреставровані військові комунікації, бункери, а також музейні комплекси [26].

Питання повоєнного відновлення України розглядалося на Міжнародній Конференції у швейцарському місті Лугано, що відбулася 4-5 липня 2022 р. На Конференції Міністр охорони навколишнього середовища Руслан Стрілець озвучив перспективу створити в нашій країні 10 нових національних природних парків [21].

Саме в національних природних парках можна не тільки охороняти рослинний і тваринний світ, а й зберегти історичні події. В Україні вже відомі подібні приклади. Національні природні парки Львівщини (НПП «Північне Поділля», «Сколівські Бескиди»), Івано-Франківської області («Гуцульщина»), Волині (Ківерцівський НПП «Цуманська пуща») пропонують туристам відвідати відновлені криївки – доти часів УПА в густих лісових хащах, які використовувалися під час війни з каральними органами СРСР 1917-1960-х років. Їх можна відвідати на спеціальних екологічних маршрутах [27].

Наразі настає час вибору для України. Зрозуміло, що власники земельних ділянок, що зазнали ушкоджень внаслідок бойових дій, бажатимуть якнайшвидше повернути їх до звичайного способу сільськогосподарського обробітку і отримати короткострокову економічну вигоду. Але вважаю, що необхідно залучати експертів, в тому числі і закордонних, щоб вони надали рекомендації та висновки щодо використання таких земель. Для відновлення до нормального рівня таких забруднених важкими металами земель знадобиться втілення дороговартісних методик. Необхідно хоча б на певний період вивести ці землі із звичайного використання. А найкраще - повністю перейти до створення на них природоохоронних територій, які стали б центрами не тільки охорони і відтворення природи, центрами екологічного виховання, а сприяли б формуванню в населення патріотичного ставлення до Батьківщини, постійно нагадуючи про подвиги бійців та простих мешканців, що охороняли рідну землю.

Серед природоохоронних територій в нашій області серйозних ушкоджень зазнали землі обох національних природних парків - Гетьманського (Охтирський район) та «Деснянсько-Старогутського» (Шосткинський район). Значна територія Гетьманського парку тривалий час знаходилась під окупацією російських загарбників. Регіон значно постраждав і продовжує зазнавати пошкоджень через постійні обстріли артилерії та авіації. Значну частину його земель заміновано, тому ступінь пошкодження наразі встановити неможливо. Вибухотехніки тільки починають розмінування окремих його ділянок в Охтирському районі.

Продовжує і в ці дні зазнавати пошкоджень національний природний парк «Деснянсько-Старогутський», межі якого проходять вздовж крайнього північного кордону держави. Пошкоджено новозбудоване і гарно обладнане приміщення науко-дослідного відділення в с. Стара Гута, втрачено протипожежне обладнання – пожежну машину, спостережну вишку з камерою. Втрати від пошкоджень лісової рослинності, точну кількість загиблих тварин наразі встановити неможливо. Зазнають втрат біологічного різноманіття через

пожежі, обстріли та руйнування місць перебування рідкісних видів рослин і тварин й інші (близько десятка) природно-заповідних територій, що розташовані вздовж кордону області. Нажаль, поки встановити їх ступінь пошкодження неможливо через постійні обстріли та провокації з боку росії.

Напевно легше забути про період окупації та запеклих боїв, які точилися на території національних парків, і повернути їх землі до звичайної роботи. Але ми пропонуємо дати наступним поколінням можливість познайомитися не лише зі своєю природою, а й зі своєю історією.

Крім того, пропонуємо створення нових природоохоронних територій на місцях важливих битв. З одного боку це дало б зростання показників, необхідних для євроінтеграції, а з іншого боку – зберігання пам'яті для майбутніх поколінь. Тут є можливість поєднувати оздоровлення та відпочинок з патріотичним та екологічним вихованням.

Зокрема, нами пропонується створити в області нові національні природні парки: «Сумський» - від кордону з росією до обласного центру. Ідея створення природоохоронного об'єкта на цій території пропонувалася давно місцевими жителями та науковцями, проте не була підтримана органами місцевого самоврядування. Створення національного природного парку «Верхньосульський» в Роменському районі передбачено Указом Президента України 27.08.2008 № 774 «Про невідкладні заходи щодо розширення мережі національних природних парків», проте його реалізація блокується лісогосподарськими підприємствами. Сьогодні, в нових умовах, слід поновити роботу з землекористувачами та органами місцевого самоврядування щодо надання погоджень, а також – із закордонними фондами, які б змогли надати суттєві кошти для післявоєнного відновлення та подальшого розвитку громад, які розташовані саме на природоохоронних територіях.

Відновлення нашої держави після війни потребуватиме комплексних, скоординованих і добре фінансованих зусиль. Наразі вже створено Національну раду з відновлення після війни, готується План післявоєнного відновлення та розвитку України. Розробка Плану базується на співпраці української влади

всіх рівнів, муніципалітетів, підприємствам, а також громадянського суспільства.

Ще одним прикладом надходжень на відновлення природи можуть стати грандові кошти закордонних фондів. Успішним прикладом такої співпраці є проекти з кліматичної адаптації, які реалізовувалися протягом 2018-2020 років фондом Мікаеля Зуккова та Центру економіки та управління екосистемами при Університеті сталого розвитку Еберсвальде спільно з адміністраціями національних природних парків - «Шацький», «Розточчя», а також нашого - «Деснянсько-Старогутського». В результаті реалізації проекту вдалося запровадити ряд природоохоронних проектів на території національного природного парку «Деснянсько-Старогутський» [28, 29].

Надалі пропонується посилити роботу із міжнародними фондами з питання надання нам фінансової допомоги у післявоєнному відновленні природи області. Напевно слід створити фонд відновлення природного середовища України, але і передбачити механізми контролю за використанням його коштів. Долучитися до повоєнного відновлення можуть міждержавні організації:

Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПР ООН) – надає допомогу у відновленні інфраструктури; підвищенні ефективності роботи місцевих органів влади у східній Україні; створенні робочих місць і стимулюванні підприємництва серед переміщених осіб і приймаючих громад; сприянні миру і примиренню.

Глобальний екологічний фонд (GEF) сприяє співпраці у вирішенні екологічних проблем між місцевим населенням та місцевою владою.

Європейський банк реконструкції та розвитку надає допомогу країнам для проведення ринкових реформ, підтримує ініціативи із запровадження природоохоронних заходів.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) сприяє в реалізації різноманітних проектів, зокрема що стосуються охорони природи в Україні.

Північна екологічна фінансова корпорація (NEFCO) - міжнародна фінансова організація, що підтримує інвестиції зеленого росту, раціонального природокористування, відновлювальної енергетики [30].

Отже, післявоєнне відновлення та розвиток країни має відповідати завданням, необхідним для вступу до ЄС, адже 23 червня 2022 року Україна нарешті отримала статус кандидата. А низка програм і стратегій, пов'язаних із періодом відновлення України має координуватися єдиним центром, діяльність якого, у свою чергу, має контролюватися із залученням міжнародних партнерів та експертів. Природоохоронний потенціал Сумщини потужний і перспективний. У той час, коли світ як ніколи готовий підтримувати нашу державу, наше завдання - зробити все, щоб ця підтримка була використана з максимальною користю - для людей, держави та природи. Узагальнююча схема складових, необхідних для ефективного повоєнного відновлення біорізноманіття наведена на рисунку

Рисунок 3.1 - Схема необхідних складових для повоєнного відновлення біорізноманіття

ВИСНОВКИ

Збереження біологічного різноманіття є одним із основних напрямків екологічної політики України і роботи Департаменту захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації. Чисельність працівників Департаменту, що безпосередньо працюють над питаннями охорони і збереження біологічного різноманіття є недостатньою. Для ефективного виконання завдань, покладених на відділ природно-заповідного фонду та біоресурсів необхідне збільшення кількості працівників.

В умовах збройної агресії росії проти України, складно планувати заходи з охорони природи, збереження біологічного різноманіття. Проте навіть, якщо війна закінчиться сьогодні, а негативний вплив військових дій скоротиться до нуля завтра, біологічне різноманіття продовжить зменшуватися і потрібно розробляти заходи для протидії цьому.

На сьогодні в Україні та області відсутня програма збереження біологічного різноманіття. Розпорядженням Кабінету міністрів України від 22.09.2004 № 675-р схвалено Концепцію програми збереження біорізноманіття. Міндовкілля України 19.03.2021 інформувало про початок роботи над проєктом Стратегії охорони біорізноманіття до 2030 року.

Прийняття пропонованої Програми в області дозволить зосередити заходи зі збереження біологічного різноманіття в одному документі, що дозволить більш чітко відстежувати їх виконання. Реалізація Програми дозволить зменшити втрати частини генофонду, допомагатиме підтриманню екологічної рівноваги; сприятиме поліпшенню здоров'я населення; сприятиме зменшенню змін клімату; сприятиме збереженню популяцій видів, що перебувають під загрозою зникнення.

Затвердження і реалізація програми дій дозволить залучити зацікавлені сторони до реалізації природоохоронної політики шляхом вирішення конкретних екологічних проблем, сприятиме підвищенню рівня обізнаності населення. Реалізація програмних заходів дозволить залучити до їх виконання

органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, природоохоронні організації, підприємства, наукові установи, організації; дозволить скоординувати їх діяльність.

Одним із способів збереження біологічного різноманіття на достатньому рівні є залишення у природному стані та охорона природних територій - заповідання. Нами пропонується на пошкоджених чи забруднених внаслідок військових дій земельних ділянках створювати природоохоронні території, які б слугували не тільки охороні і відтворенню природи, а й нагадували про подвиг бійців та мешканців, що охороняли рідну землю. Зокрема, пропонуємо створити два національні природні парки – «Верхньосульський» та «Сумський».

На територіях вже існуючих національних природних парків – «Деснянсько-Старогутський» та Гетьманського пропонуємо розробити нові туристичні маршрути та встановлювати меморіальні об'єкти на місцях значних битв, відновити експозиції битв, організовувати екскурсії та проводити фестивалі. Такі заходи є надзвичайно важливими для патріотичного виховання, вшанування пам'яті героїв України та постійного нагадування про ціну, яку заплатив наш народ за свободу.

Для реалізації заходів з повоєнного відновлення біологічного різноманіття пропонується створити відповідний фонд. До наповнення такого фонду пропонуємо долучити міжнародні фінансові організації. У вітчизняному законодавстві необхідно передбачити контроль його фінансових надходжень і витрат шляхом створення перешкод для нецільового використання його коштів.

Повоєнне відновлення має розпочатися з приведення правової бази України у відповідність із законодавством ЄС та покращання її нормативного забезпечення. Всі заходи з відновлення мають здійснюватися у відповідності до принципів зеленої економіки та розвитку країни з низьким рівнем викидів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Підтримка життя на Землі. *Конвенція про біологічне різноманіття* : веб-сайт. URL: <https://www.cbd.int/convention/articles/?a=cbd-02> (дата звернення 15.09.2022).
2. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лют. 2019 р. № 2697. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення 15.09.2022).
3. Річний звіт 2021 року Федерального уряду про реалізацію Національної стратегії біологічного різноманіття. *Федеральне міністерство охорони навколишнього середовища, охорони природи, ядерної безпеки та захисту споживачів* : веб-сайт. URL: <http://surl.li/ebwjh> (дата звернення 55.09.2022).
4. Про Конвенцію про водно-болотні угіддя. *Ramsar* : веб-сайт. URL: <https://www.ramsar.org> (дата звернення 17.09.2022).
5. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини : ратифіковано Указом Президії Верховної Ради № 6673. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text (дата звернення 17.09.2022).
6. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин : Закон України про приєднання від 19 бер. 1999 р. № 535. URL: <http://www.cms.int> (дата звернення 27.09.2022).
7. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення : Закон України про приєднання від 14 трав. 1999 р. № 662. URL: <http://www.cites.org> (дата звернення 27.09.2022).
8. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі : Закон України про приєднання від 29 жовт. 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text (дата звернення 07.10.2022).
9. Якимчук А. Ю. Державна політика збереження біорізноманіття як фактор забезпечення життєдіяльності суспільства. *Економіка та держава*. 2014. №3. С. 149-152.

10. Національна стратегія біологічного різноманіття. *Федеральне агентство з охорони природи* : веб-сайт. URL: <https://biologisch-evielfalt.bfn.de/nationale-strategie/ueberblick.html> (дата звернення 10.10.2022).
11. Річна звітність. *Федеральний вісник* : веб-сайт. URL: <https://www.bfn.de/bundesrecht> (дата звернення 10.10.2022).
12. Обізнаність про природу 2019/2020. Науково-поглиблений звіт. *Федеральне агентство з охорони природи* : офіційний веб-портал. URL: <https://www.bfn.de/naturbewusstsein> (дата звернення 10.10.2022).
13. Заповідні скарби Сумщини. / Андрієнко Т.Л. та ін. Суми, 2001. 208 с.
14. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Сумській області у 2020 році. *Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації*: офіційний веб-портал. URL: <http://www.pek.sm.gov.ua/index.php/uk/2013-04-18-21-51-18>.
15. Природно-заповідний фонд Сумської області: атлас-довідник / Бойченко Р.В. та ін. Київ, 2019. 96 с.
16. Про затвердження Проекту організації території регіонального ландшафтного парку «Сеймський», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів: рішення Сумської обласної ради від 27 квіт. 2018р. *Сумська обласна рада*: офіційний веб-портал. URL: <https://sorada.gov.ua/dokumenty-oblrady/rishennja-oblasnoj-rady/7-sklykannja/category/170-19-session-7-skl.html>.
17. Аналіз площ природно-заповідного фонду України в розрізі адміністративно-територіальних одиниць за 2020 рік. *Міністерство захисту та природних ресурсів України*: офіційний веб-портал. URL: <https://wownature.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/Dovidka-PZF-2020-V3.0-.pdf> (дата звернення 10.11.2022).
18. Програма діяльності Кабінету Міністрів України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 12 червн. 2020 р. № 471. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/471-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.11.2022).

19. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 05 липня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.11.2022).
20. Розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації від 14.02.2020 № 53-ОД «Про внесення змін до розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації від 18.04.2014 № 147-ОД». *Сумська обласна державна адміністрація*: офіційний веб-портал. URL: <http://sm.gov.ua/ru/oda/2-uncategorised/22947-hruden-2020.html>.
21. «Відбудувати краще»: 10 рекомендацій щодо відновлення України після війни. *Українська правда* : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-konferencia-v-lugano> (дата звернення 15.11.2022).
22. Післявоєнна доля світових нацпарків: збереження з користю для людей, держави та природи. *Відкритий ліс* : веб-сайт. URL: <https://www.openforest.org.ua/212884/> (дата звернення 15.11.2022).
23. Національні парки США: підказки для самостійної подорожі. *У відпустку* : веб-сайт. URL: <https://www.uvidpustku.com/podorozh-natsionalnomy-parkamy-ssha/> (дата звернення 15.11.2022).
24. Регіональний природний парк Монтань де Реймс. *Wikipedia* : веб-сайт. URL: <http://surl.li/ecagw> (дата звернення 16.11.2022).
25. Національний парк «Кастель». *Насолоджуючись Ізраїлем* : веб-сайт. URL: <https://www.enjoyingisrael.com/uk/attractions/5998/> (дата звернення 16.11.2022).
26. Заповідники Латвії: національні, природні заповідники Латвії. *Around Trevels* : веб-сайт. URL: <https://ua.aroundtravels.com/article-about-latvia/reserves-latvia-national-natural.html> (дата звернення 16.11.2022).
27. Відповідність державної політики України у сфері збереження біорізноманіття пріоритетам і цілям Європейського зеленого курсу. *Екологія – Право – Людина* : веб-сайт. URL: <http://surl.li/ecagw> (дата звернення 30.11.2022).

28. Німці допоможуть відновити українські болота. *Природа й екологія* : веб-сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/nimtsi-dopomozhut-vidnovyty-ukrainski-bolota/a-55421131> (дата звернення 29.11.2022).
29. Відновлення екосистемних послуг: як пристосувати біорезервати до зміни клімату. *Українська кліматична мережа* : веб-сайт. URL: <https://ucpn.org.ua/?p=8010> (дата звернення 30.11.2022).
30. Дорогунцов С.І., Коценко К.Ф., Хвестик М.А. Екологія : підручник. Київ : КНЕУ, 2005. 371 с. URL: <https://buklib.net/books/21910/> (дата звернення 30.11.2022).

ДОДАТОК А
Програма охорони та збереження біологічного різноманіття
Сумської області на 2023-2025 роки

№ з/п	Заходи	Показники виконання заходу, один. виміру	Виконавець заходу, показника*	Фінансування			Очікуваний результат	
				Джерела	Обсяги, тис. грн			
					2023	2024		2025
1.	Діяльність щодо збереження видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, поліпшення середовища їх перебування чи зростання, створення належних умов для розмноження у природних умовах: придбання кормів для зубрів	Факт придбання кормів (орієнтовно 90 тонн)	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської ОДА, підприємства, установи, організації	Обласний фонд ОНПС	500	-	-	Збільшення Конотопської популяції зубра європейського
				ДП «Конотопське лісове господарство»	150	500	500	
2.	Розроблення проєктів створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду та організація їх територій	Факт розроблення та погодження 14 проєктів	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської ОДА, підприємства, установи, організації	Обласний фонд ОНПС	250	250	250	Отримання наукових рекомендацій та обґрунтувань, погоджень землекористувачів та землевласників
3.	Розроблення документації із землеустрою для територій та об'єктів природно-заповідного фонду	Факт установлення меж на 20 (не менше) об'єктах	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської ОДА, підприємства, установи, організації	Обласний фонд ОНПС	1000	1000	1000	Забезпечення дотримання заповідного режиму об'єктів природно-заповідного фонду, розроблення не менше 60 проєктів землеустрою

1	2	3	4	5	6	7	8	9
4.	Ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду	Факт оформлення документації на 20 (не менше) об'єктів	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації, підприємства, установи, організації	Обласний фонд ОНПС	250	250	250	Отримання достовірних відомостей про природні, наукові, правові та інші характеристики територій та об'єктів природно-заповідного фонду, оформлення/переоформлення карток первинного обліку територій та об'єктів природно-заповідного фонду України (форма 1 ДКПЗФ)
5.	Витрати на утримання об'єктів природно-заповідного фонду	Факт виконання	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації, підприємства, установи, організації	Обласний фонд ОНПС	800	800	800	Забезпечення утримання в належному стані об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення. Відновлення (лікування) пам'яток природи місцевого значення
6.	Витрати на утримання об'єктів природно-заповідного фонду: встановлення інформаційних стендів, щитів, інформаційно-охоронних та межових знаків на новостворених об'єктах природно-заповідного фонду	Факт установа-лення на 5 (не менше) об'єктах	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації, підприємства, установи, організації	Обласний фонд ОНПС	200	200	250	Запобігання пошкодженню чи знищенню об'єктів природно-заповідного фонду, інформування населення шляхом встановлення інформаційних стендів, щитів, інформаційно-охоронних та межових знаків

1	2	3	4	5	6	7	8	9
7.	Діяльність щодо збереження видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, поліпшення середовища їх перебування чи зростання, створення належних умов для розмноження у природних умовах, розведення та розселення: розведення та розселення миня річкового, карася золотистого	Факт проведення	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації, підприємства, установи, організації	Обласний фонд ОНПС	70	70	0	Відновлення життєздатних популяцій миня річкового та карася золотистого в корінних біотопах, вселення життєстійкої молоді (орієнтовно 120 тисяч екземплярів)
8.	Запобігання виникненню і ліквідація лісових та степових пожеж і пожеж торфовищ та їх наслідків	Факт придбання	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації, підприємства, установи, організації	Обласний фонд ОНПС	2000	2000	1000	Посилення матеріально-технічного забезпечення підприємств та організацій з метою запобігання виникненню та ліквідації лісових і степових пожеж і пожеж торфовищ, окремих їх наслідків, придбання 4 пожежних автомобілів та іншого обладнання
				Кошти інших джерел	500	500	250	
9.	Видання поліграфічної продукції з екологічної тематики	Факт видання	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації, підприємства, установи, організації	Обласний фонд ОНПС	100	50	75	Підвищення обізнаності та соціальної активності громадськості, формування екологічної культури, видання книги, інформаційних стендів та вказівників для екологічних стежок (орієнтовно 50 стендів та 40 вказівників)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
10.	Наукові дослідження поширення хижих птахів і чорного лелеки в лісах Сумської області	Факт затвердження звіту	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації, підприємства, установи, організації	Обласний фонд ОНПС	120	50	120	Отримання актуальної інформації щодо поширення на території області птахів, занесених до Червоної книги України
11.	Наукові дослідження поширення тварин, занесених до Червоної книги (рись європейська та ведмідь бурий) на території області	Факт затвердження звіту	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації, підприємства, установи, організації	Обласний фонд ОНПС	100	100	100	Отримання актуальної інформації щодо поширення на території області рисі європейської та ведмеда бурого
12	Проведення науково-технічних конференцій і семінарів, фести-валів та інших заходів щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища	Факт проведення	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації, підприємства, установи, організації	Обласний фонд ОНПС	400	400	600	Підвищення обізнаності та соціальної активності громадськості, формування екологічної та культури, забезпечення проведення 6 заходів щодо пропаганди охорони довкілля
Усього на програму				Обласний фонд ОНПС	5790	5670	4945	
				Кошти інших джерел	650	500	250	
Прогнозний обсяг фінансових ресурсів для виконання завдань				17805				

ДОДАТОК Б Схематичне зображення Програми дій з охорони біорізноманіття в області

